

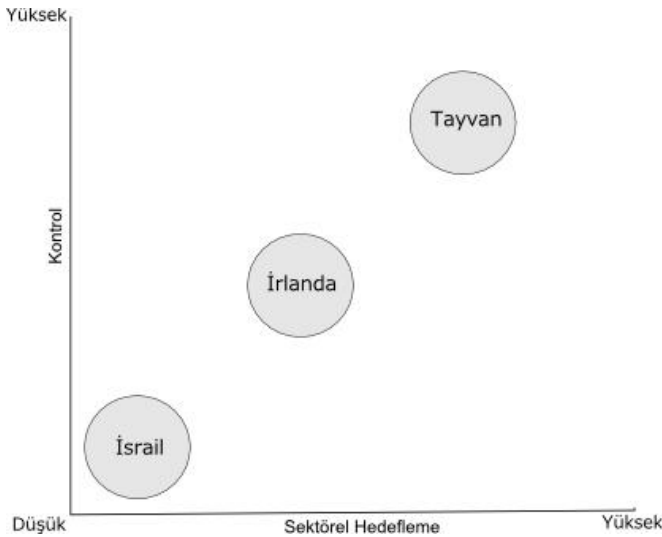
Teknolojik İlerleme ve Devletin Rolü İsrail, Tayvan ve İrlanda örneklerinden Türkiye için dersler

İktisat literatürü bize teknolojik ilerlemenin uzun dönemde iktisadi büyüme için tek yol olduğunu, az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkeleri yakalayabilmesi için teknolojik ilerleme sağlamaları gerektiğini söylüyor. Peki devletin teknoloji politikası ne olmalıdır? İktisat literatürünün bize söylediklerinden anlıyoruz ki, bir defa eğitim önemlidir ve devletin daha iyi eğitimin sağlanması konusunda aktif bir biçimde çalışması gereklidir. Daha önceki yazılarımızda belirttiğimiz üzere Türkiye’de eğitimin durumu iyi değildir. Dolayısıyla, ekonomi politikamızın ayrılmaz bir parçası eğitim politikası olmalıdır. Eğitim konusunu 3x4’ünü hallettiğimiz için bu konuyu uzatmıyorum! Yine iktisat literatürü bize, araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerinin önemli olduğunu söylüyor. Demek ki ekonomi politikasının temel unsurlarından biri de Ar-Ge politikaları olmalıdır. Ancak, iktisat literatürü teknolojik ilerleme ve Ar-Ge konusunda devletin üstlenmesi gereken rolün tam olarak ne olduğunu açık bir biçimde söylemiyor. Bu sebeple, başarılı ülke örnekleri düşünmemize yardımcı olabilir. Dan Breznitz, *Innovation and the State: Political Choice and Strategies for Growth in Israel, Taiwan and Ireland* adlı kitabında (adından da anlaşılacağı üzere) İsrail, Tayvan ve İrlanda’nın teknoloji politikalarını incelemiştir. Bu üç ülkenin ortak özelliği son 50-60 yılda çarpıcı bir teknolojik ilerleme sağlamış olmaları. Breznitz, bu ülkelerin ekonomi ve özellikle teknoloji politikalarını inceleyerek bu ülkelerin çarpıcı performansının ardındaki nedenleri araştırmıştır.

Kitap, sanılanın aksine küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerin ekonomi politikaları alternatiflerini azaltmadığını, küreselleşmeye rağmen hala pek çok seçeneğin olduğunu gösteriyor. Bu kapsamda kitap devletlerin birbirinden oldukça farklı roller üstlenerek teknolojik ilerlemeye katkıda bulunabileceğini de gösteriyor. Breznitz, dünyanın değiştiğini, iktisadi ilişkilerin daha hızlı ve karmaşık hale geldiğini, dolayısıyla kalkınma anlayışımızın da değişmesi gerektiğini iddia ediyor. Yazarın varsayımlarından biri (yukarıda değindiğimiz gibi) teknolojik ilerlemenin iktisadi büyümenin motoru olduğu ve teknolojik ilerleme için devletin aktif bir rol üstlenmesi gerektiği. Devletin rolünün ne olması gerektiği ile ilgili teorik bir çerçeve olmadığından yazar İsrail, Tayvan ve İrlanda'nın teknoloji politikalarını inceleyerek seçilebilecek değişik politikaları ve bunların artı ve eksilerini göstermeyi amaçlıyor. Bunu gösterirken devletin kalkınmadaki rolü ile ilgili teorileri eleştiriyor ve bir alternatif sunmaya çalışıyor.

Kitabın bizim bu yazıdaki sorumuz açısından önemli olan argümanı devletlerin önünde pek çok seçenek olduğuna dair argümanı. Devletin sadece özel sektör için müşevvükler sağlayarak, yenilik yapmak isteyen firmaları destekleyerek teknolojik gelişme sağlaması mümkün olduğu gibi, daha merkezi bir teknoloji politikasıyla hangi teknolojinin geliştirileceğine karar verip, bizzat araştırma geliştirme çalışmalarıyla teknolojik ilerlemede aktif rol alması da mümkün. Kitaba göre hangi patikanın seçileceği konusunda iyi düşünülmesi gerekiyor. Seçilen üç örnek ülke, devlet-özel sektör ilişkisi ile ilgili olası politika seçenekleri hakkında özet bir bilgi veriyor.

Başarılı olan üç ülkeden biri olan İsrail, özel sektörü desteklemeyi ama hangi teknolojinin geliştirileceği, hangi sektörlerle önem verileceği ile ilgili kararları özel sektöre bırakmayı seçmiş. Sektörel hedefler belirlemekten kaçınmış, özel sektörü kontrol etmek yerine teknolojik gelişmeyi teşvik etmiş. Tayvan ise bundan çok farklı bir seçim yapmış. Hangi sektörlerin gelişmesi gerektiğini, hangi teknolojilere yatırım yapılması gerektiğini devlet eliyle belirlemiş ve teknolojik gelişmeyi bizzat üstlenip kontrol etmiş. Üçüncü ülke olan İrlanda ise bu ikisinin karışımı bir politikayla teknolojik ilerleme sağlamış. Biraz sektörel hedefleme yapmış, işlerin geri kalanını özel sektöre bırakmış. Piyasayı ve teknolojik ilerlemeyi ise kısmen kontrol etmiş. Aşağıdaki grafik, üç farklı ülkenin sektörel hedefleme ve kontrol eksenleri perspektifinden ne durumda olduğunu gösteriyor. Bu grafikten de anlaşılacağı üzere başarılı olmanın tek yolu yok. Zaten bahsi geçen kitabın temel argümanlarından biri bu.

Seçilen ülkeler sadece devlet-piyasa ilişkileri açısından değil ekonomilerinin dış dünya ilişkileri konusundaki tercihleri açısından da farklılık gösteriyor. Yazara göre çok uluslu şirketler ve küresel finans piyasaları ile ilişkiniz konusunda pek çok seçeneğiniz var. Örneğin, çok uluslu şirketlerle rekabet edecek teknolojik yenilikler ortaya çıkarmayı mı hedefleyeceksiniz, yoksa var olan (onların kullandığı) teknolojileri içselleştirip bu şekilde (teknoloji transferi ile) mi ilerleyeceksiniz? Kitaba göre devlet-özel sektör ve dış dünya ilişkileri konusunda yapacağınız her seçimin artıları olduğu gibi eksileri de var. Örneğin, İsrail yenilik üretme konusunda başarılı olurken, İsrailli firmalar işletmecilikte ilerleyememiş ve bu onların büyük firmalarla dünya piyasasında rekabet etmesini güçleştirmiş. Tayvan'da ise hangi teknoloji üzerine yoğunlaşılacağını devlet seçtiği ve sadece bu yenilikler için destek sağladığı için büyük firmaların (diğer alanlarda) teknolojik yenilik için yatırım yapma müşevviğini ortadan kaldırmış. Dolayısıyla, ekonomi ve teknoloji politikanızı belirlerken seçtiğiniz patikanın artılarını ve eksilerini iyi değerlendirmeniz gerekir diyor Dan Breznitz. Tüm bunlara ek olarak, devletin rolünün teknolojik ilerlemenin değişik aşamalarında farklı olabileceğini vurguluyor. İlk aşamada daha aktif ve müdahaleci bir devlet anlayışına sahip olsanız da teknolojik ilerleme konusunda adımlar atıldıkça, devletin müdahalesini azaltmak gerekebilir diyor. Bu anlayışa göre, eğer bugün bir ekonomi ve teknoloji politikası belirleyecekseniz ülkenizin ne durumda olduğunu iyi değerlendirmeniz gerekiyor. Firmaların müşevvikleri ve teknolojiye yaklaşımlarıyla ilgili bilgi sahibi olmadan bir teknoloji politikası belirlemeniz güç. (Türkiye açısından bu türden verileri sağlayan bir çalışma Dünya Bankası'nın Yatırım Ortamının Değerlendirilmesi Raporlarıdır.)

Kitaba göre hızlı teknolojik ilerlemeyi hedefleyen bir devletin şu dört faktörü göz önünde tutması gerekiyor.

- (1) Devletin Ar-Ge konusundaki mevcut piyasa başarısızlıklarını bilmesi ve bunları çözmesi ve Ar-Ge için nasıl müşevvik sağlayacağına karar vermesi gerekiyor.
- (2) Devletin tercihlerinin önemli olmasının bir başka nedeni de yenilik yaratma sürecinin kolektif bir iş olması. Bu sebeple devletin koordinasyon (eşgüdüm) ve kooperasyon (işbirliği) sağlamak için neler yapması gerektiğini iyi belirlemesi gerekiyor.
- (3) Devletin yerel sanayiye küresel piyasalarla, hem üretim ağları (network), hem de finansal piyasaları aracılığı ile entegre etmesi gerekiyor ve bu entegresayonun biçimine karar vermesi gerekiyor.
- (4) Hem özel sektör hem de kamu sürekli değişime uyum sağlayacak bir şekilde yapılanmalı. İlk aşamalarda başarılı olan iktisat politikaları, teknolojik ilerleme ve iktisadi büyümenin ileriki aşamalarında ülkenin önünü tıkayabilir. Dolayısıyla, devletin önemli rollerinden biri ülkenin ekonomik ve sosyal gerçeklerine vakıf olup, uygun politikaları seçmek ve gerektiğinde değiştirmek.

Bu bağlamda düşünüldüğünde üç alanda karar alınması gerekiyor. (1) Ar-Ge yetilerinin ülkeye ve özel sektöre nasıl ve hangi yollarla kazandırılması gerektiğine; (2) piyasalara ne kadar müdahale edileceğine, teşvikler ve finansmanın amaç ve kapsamına; (3) yerel piyasalar ile küresel piyasaların nasıl ve ne ölçüde entegre olacağına, bu entegrasyonun teknoloji transferi ile ilgili açılımlarına dikkat ederek karar vermek gerekiyor. Bunlara ek olarak çok uluslu şirketler, doğrudan yabancı yatırım ile ilgili stratejileri belirlerken ülkenin ve özel sektörün mevcut kapasitesine ve potansiyel gelişme patikalarına dikkat etmek gerekiyor.

Yani sizin anlayacağınız, Dan Breznitz, bir taraftan devletlerin elinde birden fazla seçenek var derken, bir taraftan da ekonomi politikası tasarlamının ve bir gelişme patikası seçmenin o kadar da kolay olmadığını, kamu-özel sektör işbirliğinin, eşgüdümün ve en önemlisi karşılıklı bilgi paylaşımının çok önemli olduğunu vurguluyor. Kendi özel sektörünün durumunu bilmeyen bir hükümetin müdahalelerinin ve politikalarının başarısız olacağını gösterdiği gibi, her şeyi piyasa mekanizmasına bırakarak teknolojik ilerleme ve sürdürülebilir iktisadi büyüme sağlanamayacağını da altını çiziyor.

Yeni teşvik sistemi ile hükümetimiz piyasalara ne kadar müdahale edileceğine, teşvikler ve finansmanın amaç ve kapsamına karar vermiş gibi görünüyor. Eğer Dan Breznitz haklıysa şimdi yapılması gerekenler şunlar:

- (1) Teknolojik ilerlemenin, dolayısıyla eğitim ve teknoloji politikalarının sürdürülebilir iktisadi büyümenin temel şartı olduğunun farkına varmak.
- (2) Ar-Ge konusundaki mevcut piyasa başarısızlıklarını belirlemek ve Ar-Ge için nasıl müşevvik sağlayacağı konusunda bir karar vermek.
- (3) Yenilik yaratma sürecinin kolektif bir iş olduğunun farkında varmak, koordinasyon (eşgüdüm) ve kooperasyon (işbirliği) sağlamak için neler yapması gerektiğini belirlemek.
- (4) Yerel sanayiye küresel piyasalarla, hem üretim ağları (network), hem de finansal piyasaları aracılığı ile entegre edebilmek için bu entegrasyonun biçimine karar vermek.
- (5) Değişime uyum sağlamanın önemini kavrayıp, ülkenin ekonomik ve sosyal gerçeklerine uygun politikaları seçebilecek ve gerektiğinde değiştirebilecek esnek bir yapı tasarlamak.
- (6) Ar-Ge yetilerinin bölgelere ve sektörlerimize nasıl ve hangi yollarla kazandırılması gerektiğine karar vermek.
- (7) Çok uluslu şirketler ve doğrudan yabancı yatırım ile ilgili bir stratejisi üretmek, bunu yaparken ülkenin ve sektörlerin mevcut kapasitesini ve potansiyel gelişme patikalarını dikkate almak.

Yeni teşvik sisteminin detayları belirlenirken Dan Breznitz'in bu önerilerinin dikkate alınmasında fayda var.